

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра іноземних мов

Інститут вищої освіти НАПН України
Київський університет імені Бориса Грінченка
Донбаський державний педагогічний університет
Українська асоціація когнітивної лінгвістики і поетики
Всеукраїнська асоціація з мовного тестування та оцінювання

ЯКІСНА МОВНА ОСВІТА
У СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ:
ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

*Матеріали I Всеукраїнської
науково-практичної конференції
(Суми, 23–24 листопада 2017 року)*

Суми
Сумський державний університет
2017

Мігірін П.І.

*Національний університет водного господарства
та природокористування (м. Рівне)*

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

На сучасному етапі розвиток Української держави розглядається в загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності західної культури: парламентаризм, права людини, демократизацію, свободу пересування, рівність доступу до якісної освіти будь-якого рівня.

Дослідження вітчизняної педагогічної науки спрямовані на реформування системи освіти в Україні у відповідь на постійно змінювану геополітичну ситуацію в світі, нові виклики ХХІ століття, помітні зміни в житті та свідомості громадян.

Мовна освіта на рівні державних документів визнана одним із найголовніших складників вищої освіти. Без володіння іноземними мовами неможливо реалізувати соціальну та професійну мобільність людини. У період оновлення всіх аспектів життєдіяльності суспільства та розширення міжнародних зв'язків рівень фахової підготовки майбутнього фахівця з економіки, екології, політичних наук, правознавства, соціальної діяльності тощо визначається сформованістю його особистісних якостей та професійних умінь, серед яких особливе місце посідають іншомовна соціокультурна компетенція. І тому наразі опанування мови передбачає не тільки знання лексичного запасу, граматичних структур, синтаксису, але й наявність соціокультурологічних знань про країни, мова яких вивчається, а також норм поведінки, стилів спілкування, реалій повсякденного життя, правил етикету, прийнятих у певній спільноті.

Нова мовна політика та проблеми опанування іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування потребують сучасних підходів до викладання та розробки ефективних технологій навчання.

Під соціокультурною компетенцією дослідниками (М.В.Болін, О.В.Сніговська, В.В.Синіцина та ін.) розуміється здатність та готовність індивіда здійснювати адекватну міжкультурну комунікацію. Гришкова Р.О., Ю.М. Ємельянов та ін. досліджували дану проблему на рівні діалогу культур і цивілізацій. Ю.І.Пассов сформулював сучасну концепцію іншомовної освіти, яка базується на інтегрованому навчанні мови та культури відповідних країн, на

діалозі рідної та іноземної культур. Мета такої освіти – навчання мови через культуру, культури через мову, формування *homo moralis*: людини із совістю, що розрізняє добро і зло, має високі стійкі моральні орієнтири.

В структурі іншомовної соціокультурної компетенції вченими (В.С.Біблер, В.Б.Царькова, В.В.Сафонова та ін.) виокремлено три компоненти: види компетенцій – загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична; форму прояву компетенції – вербальна/невербальна та професійний аспект.

На цій основі розроблено інтегровану модель формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів немовних спеціальностей. Вона базується на сучасних дидактичних і методичних принципах навчання професійно спрямованої іноземної мови, відображає зміст, структуру та функції іншомовної соціокультурної компетенції, спираючись на взаємозв'язок фахової підготовки студентів і вивчення професійно спрямованої іноземної мови.

Потреба ознайомлення студентів з культурою країни, мова якої вивчається, з її історією й сучасним життям у процесі навчання іноземної мови вважається загально визнаною. Одночасно визнається необхідність корекції мети навчання іноземних мов, яка, своєю чергою, ставить вимогу змінювати зміст і методи навчання відповідно до соціокультурного спрямування. Вивчення практики роботи кафедр іноземних мов в окремих ВНЗ нашої країни засвідчило, що цілеспрямована робота з формування іншомовної соціокультурної компетенції проводиться спонтанно.

Сьогодення ставить вимогу переходити від знання центристського навчання до культуровідповідного, оскільки в реальному спілкуванні комуніканти швидше готові вибачити один одному вади у користуванні мовою, аніж незнання соціокультурних особливостей, норм комунікативної поведінки, правил етикету тощо. Запропонована система передбачає введення взаємопов'язаних і взаємозалежних курсів у навчанні загальної та професійно спрямованої іноземної мови, які чітко зорієнтовані на розширення соціокультурних знань та формування практичних навичок адекватної комунікативної поведінки у відповідних ситуаціях повсякденного, академічного та професійного спілкування.

Нові вимоги щодо володіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування, викладені в Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти, сприяли розробці таких методичних

принципів, як інтерактивність, мовленнєво-мисленнєва активність, контекстуалізація та інтеграція, які вважаються основою формування іншомовної соціокультурної компетенції. Свідоме й цілеспрямоване впровадження цих принципів має сприяти поєднанню мовної обізнаності з практичним володінням мовленнєвою діяльністю у відповідних ситуаціях спілкування. Пріоритетним складником змісту соціокультурної компетенції з іноземної мови є інтегровані професійні соціокультурні знання, реалізовані в практичних навичках комунікативної поведінки, змодельовані в процесі вивчення мови.

Другим складником змісту є фонові знання (background knowledge), без опанування яких не тільки повсякденне, але й професійне спілкування може не відбутись, оскільки на незнання чужої культури чи норм поведінки, як зазначено вище, іноземці реагують набагато болючіше, аніж на незнання власне мови.

Професійно орієнтоване читання є наступним складником іншомовної компетенції фахівців будь-якої галузі. Розширення знань про країну опановуваної мови здійснюється паралельно з іншими видами пізнавальної діяльності через спеціально відібрані навчальні тексти професійного спрямування. Вони підпорядковані певним вимогам: цілеспрямованість, функціональність, країнознавчу актуальність та адекватність, адаптованість, стимулювання інтересу студентів до іншомовної навчальної діяльності.

В структурі іншомовної соціокультурної компетенції, яка разом з професійним аспектом включає вербальну і невербальну форми прояву, дослідники виокремлюють такі її види: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична.

До педагогічних засад, здатних забезпечити формування іншомовної соціокультурної компетенції, слід віднести культурологічний підхід до навчання іноземної мови, інноваційне навчання професійного іншомовного спілкування, технологізацію процесу формування іншомовної соціокультурної компетенції, міжпредметну координацію у навчанні професійно спрямованої іноземної мови і фахових дисциплін та самоосвіту й саморозвиток студента як суб'єкта навчальної діяльності.

Для успішного формування іншомовної соціокультурної компетенції необхідно враховувати психологічні, педагогічні та організаційно-технологічні засади організації навчального процесу на різних факультетах.

Велику увагу слід приділити посиленню мотивації поведінки у зв'язку з розв'язанням соціокультурних проблем. Мотивація

характеризується як створення у процесі навчання такої морально-психологічної атмосфери, яка сприяє прояву творчості та ініціативності кожного студента.

Застосування **культурологічного** підходу до навчання іноземної мови передбачає осмислення культурної динаміки розвитку людства як поліфонії ціннісно значущих норм буття людської спільноти, способів її життя, смислів і структури картин світу, принципів поведінки людей, які складаються в реальному історичному просторі та часі й відбивають соціально-культурний досвід існування спільноти. З іншого боку, слід зазначити, що в рамках культурологічного підходу до навчання мови, обговорюючи соціокультурні аспекти життя британського чи американського суспільства, увага має звертатись на реалії сучасного буття в Україні, що сприяє формуванню національної самосвідомості студентів, виробленню позитивного ставлення до соціально-економічних змін, які відбуваються в нашій країні.

Формуванню іншомовної соціокультурної компетенції має сприяти впровадження **компаративної** технології, оскільки на заняттях постійно використовуються порівняння «в одній культурі – в іншій культурі». Основні засади даної технології передбачають: виявлення соціокультурної інформації; поетапне розширення соціокультурних знань; формування соціокультурної пам'яті через пошук спільного й розбіжностей; порівняння стилю спілкування в рідній культурі та в інших культурах.

Інноваційне навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей передбачає відмову від переказу навчальних текстів та інших репродуктивних методів навчання мови та перехід до рівноправного діалогічного спілкування, моделювання реальних життєвих ситуацій, впровадження інтерактивних видів роботи: методу проектів, мозкової атаки, кейс-методу, рольових ігор, а також сучасної технології інтерактивного вербального спілкування й інформаційно-комунікаційних технологій, і, передусім, можливостей Інтернету.

Основна мета використання інноваційно-комунікаційних технологій у навчанні мови – забезпечити найповнішу практичну реалізацію дидактичних та методичних принципів навчання іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування, оскільки через Інтернет студенти мають можливість спілкуватися зі своїми однолітками з різних країн, отримувати доступ до найсвіжішої інформації, стежити за новинками професійної літератури. Як свідчить практика, сьогодні

студенти звертаються до всесвітньої мережі частіше, аніж до підручників; при цьому 85% опитаних знімають інформацію англійською мовою. Отриману інформацію студенти використовують не тільки на заняттях з іноземної мови, але й у ході вивчення фахових дисциплін, реалізуючи на практиці міжпредметну координацію.

Міжпредметна координація передбачає співпрацю викладачів іноземної мови з викладачами рідної мови та фахових дисциплін для уникнення дублювання навчального матеріалу, корекції навчальних планів, формування толерантності студентів щодо різних поглядів на одну проблему, розвитку продуктивного мислення, утримання сталого інтересу до вивчення іноземної мови.

Особливу увагу потрібно приділити самоосвіті та саморозвиткові студента, який розглядається як суб'єкт навчальної діяльності. Ніякі зовнішні впливи на студента не будуть ефективними, якщо він сам не докладатиме зусиль до самонавчання й засвоєння програмного матеріалу, розширення знань та самовиховання. Сьогодні видозмінюється розуміння поняття освіченості, яка є не просто сумою знань. Вона містить методологічну підготовку, комп'ютерну грамотність і певний рівень інформаційної та комунікативної культури.

Отже, з усвідомленням необхідності зміни встановлених тенденцій визначено такі необхідні елементи: створення науково-методичної системи формування іншомовної соціокультурної компетенції в процесі фахової підготовки студентів; з'ясування взаємозв'язку у навчанні іноземної мови за професійним спрямуванням та фахових дисциплін; створення навчально-методичного комплексу, зміст якого спрямований на формування іншомовної соціокультурної компетенції (програм, спецкурсів, навчально-методичних посібників). У разі необхідності слід проводити корекцію навчальних планів, адаптувати навчальні матеріали для різних рівнів володіння мовою студентів у сильних та слабких групах і групах вирівнювання, обговорювати ці питання на засіданнях кафедр, науково-методичних семінарах, на конференціях та наукових форумах.

Для здійснення контролю сформованості соціокультурної компетенції студентів доцільно визначити методичні положення, на яких він базується, та розробити критерії оцінювання досягнень студентів. Необхідно постійно працювати над удосконаленням технології формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів немовних спеціальностей. Вона, зокрема, включає: виявлення і поетапне розширення соціокультурних знань; пошук

спільного й розбіжностей; порівняння стилів спілкування в різних культурах; вироблення у студентів практичних навичок для повсякденного, академічного, професійного і міжкультурного спілкування та співробітництва.

Таким чином, аналіз взаємовпливу фахової підготовки студентів технічних спеціальностей та сформованості їхньої іншомовної соціокультурної компетенції у контексті реалій ХХІ ст. в процесі вивчення професійно спрямованої іноземної мови засвідчив, що в наявній ситуації на глобалізованому ринку праці існує тісний зв'язок між фаховою підготовкою випускника вищої школи та сформованістю його іншомовної соціокультурної компетенції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галузевий стандарт вищої освіти [Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра / спеціаліста / магістра напряму підготовки 0304 «Міжнародні відносини»]. – Київ: Видання офіційне Міністерства освіти і науки України, 2004. – 47 с.
2. Гришкова Р.О. Культурологічний підхід до навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей //Р.О.Гришкова Мова і культура.– К.: Вид-во Дім Д.Бураго, 2004 – Вип. 7.–Т. II.– С.267–271.
3. Синіцина В.В. Розвиток професійно спрямованих комунікативних навичок студентів у процесі вивчення ділової англійської мови / В.В.Синіцина. – Донецьк: Науково-методичний збірник. – Вип. 4. – 2015. – 85 с.
4. Сніговська О. В. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету : автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Сніговська. – Умань, 2014. – 22 с.
5. Царькова В. Б. Диалог культур: путь от идеи до практики / В. Б. Царькова // Копелевские чтения «Россия и Германия: диалог культур». – Липецк, 2000. – С. 30–35.